

الحجّة البالغة

ففي

عينيّ العلم و الإرادة

تحليلي از

پاسخ امام خميني

به

يك نامه‌ی فلسفی

تأليف: دكتور على اكبر ضيائي

سرشناسه: ضیائی، علی اکبر، ۱۳۴۴ -

عنوان: الحجة البالغة في عينية العلم والإرادة: تحليلی از پاسخ امام خمینی به یک نامه‌ی فلسفی / تألیف علی اکبر ضیائی.

مشخصات نشر: تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(س)، مؤسسه چاپ و نشر عروج، ۱۳۸۹.

مشخصات ظاهری: ۱۷۲ ص.

شابک: ISBN: 978-964-212-031-4

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتاب حاضر در سالهای مختلف توسط ناشرین متفاوت منتشر شده است.

کتابنامه: ص. ۱۶۹ - ۱۷۲: همچنین به صورت زیر نویس.

موضوع: ۱. خمینی، روح الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران. ۱۲۷۹ - ۱۳۶۸. - -
نامه‌ها. ۲. بیدار - - صفات - - علم لایتناهی - - اراده.

شناسه اثر: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(س)، معاونت پژوهشی، مؤسسه چاپ و نشر عروج.

رده بندی کنگره: ۳ ج ۹ / ض ۲۱۸۷ BP

رده بندی دیویی: ۲۲ / ۲۹۷

شماره کتابشناسی ملی: ۱۶۴۶۱۰۱

کد / م ۲۴۱۶

مؤسسه چاپ و نشر عروج

□ الحجة البالغة في عينية العلم والإرادة

(تحلیلی از پاسخ امام خمینی به یک نامه‌ی فلسفی)

◆ مؤلف: علی اکبر ضیائی

◆ ناشر: چاپ و نشر عروج (وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(س))

◆ چاپ دوم ۱۴۰۳

◆ شمارگان: ۵۰۰ نسخه

◆ قیمت:

101022000100101

حجّه بالغه فی عینیه علم و اراده

۶۶۴۰۰۹۱۵ - دورنگار: ۶۶۴۰۴۸۷۳ - تلفن:

۶۶۷۰۱۲۶۲ - تلفن: فروشگاه شماره ۱.

مراکز پخش: خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهدای زاندارمری، فروشگاه شماره ۲، تلفن: ۶۶۹۵۵۷۳۷

حرم مطهر حضرت امام خمینی(س)، ضلع شمالی، فروشگاه شماره ۳، تلفن: ۵۵۲۰۳۸۰۱

کلیه نمایندگان گنجینه‌های فروش در استانها

نشانی الکترونیکی: pub@imam-khomeini.ir

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۱۳	متن نامه سائل به امام خمینی (س)
۲۳	پاسخ حضرت امام قدس سره
۲۹	فصل اول: بیان اهمیت شبهه
۴۳	فصل دوم: در بیان شبهه‌ی عینیت اراده و علم و ذات مقدس خداوند
۹۵	فصل سوم: شرح نامه‌ی سائل به امام خمینی (س) و پاسخ امام
۱۳۱	پاسخ حضرت امام قدس سره
۱۴۱	فهارس
۱۴۳	فهرست آیات
۱۴۵	فهرست روایات و احادیث
۱۴۷	فهرست اشعار
۱۴۹	فهرست اشخاص

فهرست اصطلاحات ۱۵۳

فهرست متفرقات ۱۶۷

فهرست منابع ۱۶۹

www.ketab.ir

□ مقدمه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مسأله‌ی «عینیت اراده‌ی حق تعالی با ذات مقدس او» از یک طرف و عینیت اراده و علم حق تعالی از طرف دیگر از دیرباز ذهن متفکران اسلامی از متکلمان، فلاسفه و عرفا را به خود مشغول داشته است و هر یک براساس مسلک خود پاسخی به آن داده‌اند، سؤال‌کننده با اشاره به شبهه‌ی وارده و اینکه تاکنون کسی پاسخ قانع‌کننده به آن نداده است به اختصار اصل شبهه را بیان کرده و به بیان دو پاسخ ارائه شده از سوی صدرالمতألهین ملاصدرا پرداخته و بر هر یک از این پاسخ‌ها اشکالاتی وارد نموده و سپس پاسخ حاج ملاهادی سبزواری را به نقد کشیده و به طور جداگانه

پاسخ‌هایی را در دفع این شبهه از قول فلاسفه مشاء و شیخ اشراق و محققین صوفیه و ملاصدرا بیان نموده و خود دو استدلال در کیفیت علم خداوند به شرور ارائه کرده و از محضر استادش درخواست راهنمایی کرده است.

حضرت امام در پاسخ وی - که ظاهراً در ایام اقامت در نجف اشرف مرقوم فرموده‌اند - با اشاره به کثرت استعالات و شرایط نامساعد در نهایت ایجاز این عویصه فلسفی را پاسخی متقن گفته‌اند. این پرسش و پاسخ در مجله حضور^۱ به چاپ رسیده است.

سعی کرده‌ام در حد بضاعت به ایرادهای سؤال‌کننده در جوابیه صدر المتألهین و حاج ملا هادی سبزواری و شیخ اشراق و دو استدلال وی در کیفیت علم خداوند به شرور و اباطیل پاسخ دهم و قضایوت را به خوانندگان محترم بسپارم، گرچه در تمامی مباحث این رساله تلاش شده است که هر استدلال را براساس اصول فلسفی و مبانی هر مسلک محک زده و از اظهار نظر

۱. مجله حضور؛ شماره نهم، ص ۶-۱۲.

شخصی خودداری نمایم، بنابراین هدف از تحریر این رساله که آن را الحجة البالغة فی عینة العلم و الارادة نامیدم تبیین شبهه و راه حل‌های ارائه شده از طرف متکلمان، فلاسفه و حکما به ویژه دیدگاه امام خمینی(س) در بحث اراده و علم خداوند به ذات و علم خداوند به اشیاء و عینیت صفات با ذات و عینیت علم و اراده و ذات حق تعالی^۱ و از همه مهمتر روش برخورد منطقی با شبهات اعتقادی به عنوان یک معضل در راه شناخت معارف حقه بوده است.

در مقدمه به روش‌های شک‌ستیزی و آداب فراگیری فلسفه و کیفیت برخورد با جهل مرکب با دو تفسیری که از آن براساس دیدگاه امام خمینی(س) ارائه گردیده است اشاره کردم تا طالبان حقیقت از آفات فلسفه و معضلات آن بر حذر باشند.

از آنجایی که امام خمینی(س) از همان دوران جوانی در فلسفه همچون فقه و اصول و تفسیر، استادی مبرز بودند، همواره ملجأ طالبان علم و حقیقت بوده و در پاسخ‌گویی شبهات فلسفی و اعتقادی چه در حوزه و در میان فضلا و چه در میان مردم و مجلس و عظم و

ارشاد شهرت به سزایی داشتند و اگر کسی در این زمینه سؤال و شبهه‌ای داشت به محضر درس حاج آقا روح الله راهنمایی می‌شد و پاسخ خود را می‌گرفت. در این باره به تفصیل در کتابی به نام نهضت فلسفی امام خمینی^۱ سخن گفته‌ام و از تکرار آن در این مختصر خودداری می‌کنم.

همچنان که بیان خواهد شد، هدف از تحریر این رساله صرفاً بیان شبهه و حل آن از دیدگاه امام خمینی (س) نیست، بلکه تبیین برخورد منطقی با شبهات اعتقادی است که هر کسی متناسب با دانشی که از مسائل اعتقادی دارد، ممکن است با آنها برخورد کند و در حل و فصل این گونه معضلات اعتقادی با مشکلاتی چون جهل مرکب و عدم وصول به مرتبه اطمینان نفس و شهود و کشف حقیقت و سکون نفس روبرو شود.

گرچه - همچنان که خواهد آمد - این شاگرد حضرت امام در برخی ایرادها و استدلال‌ها دچار

۱. این اثر در سال ۱۳۸۱ هـ. ش توسط نشر عروج وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س) منتشر شده است.

لغزش شده است، اما نحوه استدلال و بیان معضل و عویصه فلسفی از طرف وی بیانگر احاطه وی به مبانی فلسفی مسلک مشاء و حکمت متعالیه و شیخ اشراق می باشد و آداب شاگردی و علم آموزی را نزد استاد به خوبی فرا گرفته و بدون آنکه دچار جهل مرکب گردد، محصول غور و تفحص فلسفی خود را به شیخ و مراد خود عرضه کرده است و همچنان که گفته خواهد شد این روش بهترین و مناسب ترین راه برای رهایی از جهل مرکب و حل مشکلات و شبهات اعتقادی است.

افراد عادی که تاب تحمل دوران شکاکیت را ندارند و از مواجهه با شبهات اعتقادی واهمه دارند، بدون وارد شدن به حیطه‌ی تحقیق و گذر منطقی از آن مرحله به مرحله ایمان و یقین راه ساده تری را در پیش می گیرند و آن تمسک به اعتقادات عامه پسند، جامعه پسند و یا سخنان پیشینیان و پیروی کورکورانه از دیگران می باشد، اینان همواره سعی می کنند که ذهن خود را به جای درگیر کردن به حل این گونه معضلات اعتقادی آن را به امور ملموس زندگی متوجه سازند و

به عبارتی به جای شک ستیزی به شک گریزی پناه می‌برند.

بیست و دو سال قبل که کتاب نهاد ناآرام جهان نوشته نویسنده معاصر را می‌خواندم، نهاد آرام من بنای ناآرامی گذاشت و عویصه فلسفی ربط قدیم به حادث خواب را از چشمان من ربود و سرگشته و حیران به هر دری می‌زدم و هر کتاب و رساله‌ای در این موضوع را می‌خواندم پاسخی که سبب اطمینان نفس گردد، نمی‌یافتم و در آن دوران شیخ و مرادی چون امام خمینی (س) نداشتم که در محضرش حاضر شوم و وجود من را از دریای دانش خود سیراب کند. هر چه تلاش می‌کردم پریشانی‌ام بیشتر می‌شد، تا اینکه به ثامن الحجج متوسل شدم و تضرع کردم که این چه بدبختی است و چه تشویشی است که آرامش را از من ربوده و نه خواب دارم و نه خوشی و آیا این سرنوشت طالبان حقیقت است و هزار بار آرزو می‌کردم که ای کاش دل صاف و بی‌آلایش خود را به زنگار شبهات نمی‌آلودم و هرگز در این وادی هولناک وارد نمی‌شدم و همان نماز ساده و پر از اغلاط

گواراتر از تلاشی بود که برای دست یافتن به نماز سالکین و عارفان متأله انجام می‌دادم و ایمان عوامانه بهتر از افکار فیلسوف مآبانه می‌باشد. وقتی به منزل برگشتم و نماز خواندم و دوباره تضرع کردم، در همین حال بود که نوری در وجودم تجلی یافت و آتشی در روجم شعله گرفت که هرگز لذت آن حضور را فراموش نمی‌کنم. در آن وقت بود که معنای استدلال علمی و کشف و شهود را دریافتم و تا انسان این معنا را تجربه نکند، نمی‌فهمد که مراد از این سخن چیست و این تأثیر همان توسل به مقام ولایت ثامن الحجج علیه السلام بود.

به نظر من در برخورد با شبهات اعتقادی باید راهی را در پیش گرفت که این شبهات به بقیه‌ی افکار و اعتقادات انسان سرایت نکند و در صورت سرایت، این شک که می‌توانست سازنده باشد به شک مخربی تبدیل می‌شود که چه بسا خسارت‌های جبران ناپذیری برای انسان به ارمغان آورد، چنین شکی مانند آتشی می‌ماند که از گوشه‌ای از خرمن اعتقادات شروع شده و کیان انسان را به طور کلی می‌سوزاند و خاکستری

سیاه از خود باقی می‌گذارد.

به نظر نگارنده برای مقابله سازنده با اینگونه شبهات راههای مختلفی وجود دارد که ذیلاً به آن اشاره می‌شود:

الف: تعیین محدوده‌ی شبهه‌ی عقلی و شناخت دقیق مسأله، زیرا شناخت مسأله کمک زیادی به پیدا کردن راه حل می‌کند و در واقع شناخت درست نیمی از راه حل است

ب: عدم ارتباط دادن شبهه به دیگر معلومات یقینی و حتی ظنی، این عمل سبب می‌گردد که تا زمان پیدا کردن شبهه دیگر مقدمات یقینی انسان دچار تزلزل و بحران نگردد.

ج: تلاش پیگیر و بی‌وقفه جهت پیدا کردن پاسخ به شبهه، زیرا گذشت زمان به شبهه‌ی عقلی قوت و استحکام بیشتری می‌بخشد و به صورت ناخودآگاه کیان و هستی انسان را از بین می‌برد.

د: عدم مطرح کردن شبهه نزد عوام‌الناس، باید

دانست که همهٔ مردم قادر به درک شبهات عقلی نیستند و بیان این گونه شبهات در میان مردم سبب بروز فتنه می‌گردد و عیناً همین شبهات به آنان رسوخ کرده و این گناهی بس نابخشودنی است و طراح شبهه تا قیام قیامت مسئول کار خویش است و هیچ معصیتی بالاتر از متزلزل کردن اعتقادات مردم و سست کردن ایمان آنان به مانی مبین اسلام نیست و این فتنه‌انگیزی‌ها در زمان ما بسیار اتفاق می‌افتد و برخی در کسوت علم و دین در تسخیر شیاطین قرار گرفته و بجای تیشه بر ریشه‌ی اعتقادات مردم می‌زنند و متأسفانه برخی مجالس دینی نیز از این آفت هولناک بی‌نصیب نبوده و اصحاب علم و معارف دینی نیز به جای زدودن این شبهات اوقات شریف خود را به حل و فصل امور دنیوی مصروف کرده‌اند و کمتر کسی چون امام خمینی(س) به رسالت واقعی خود بنابر مقتضیات زمان خویش قیام نموده‌اند و دین خود را به اسلام و دفاع از حدود و ثغور آن که همانا علم اعتقادات است ایفا می‌نمایند.

و چه بسیارند کسانی که به نام دوره‌ی قرآن کریم و

و عظ دینی سؤالاتی را در مجالس خود مطرح می کنند که نه به درد دنیا می خورد و نه آخرت، بلکه شبهات را در اذهان مردم ایجاد می کنند و چون بضاعت علمی ندارند از پاسخ صحیح آن نیز طفره می روند و یا پاسخی می دهند که ظلمات فوق ظلمات است و به پیچیدگی مسأله می افزایند.

ح: تحقیق جامع و همه جانبه درباره شبهه، در این زمینه باید به نویسندگان و آثار مؤلفانی مراجعه کرد که به سلیم النفس بودن و توازن فکری و تعادل در همه امور شهرت دارند. بنابراین علمای ربّانی اگر چه نادرند، دُرهای گرانبهایی هستند که فضای ظلمانی روح انسان را منور می گردانند و روح لطیف و ربّانی را به فطرت سلیم خداجوی ارجاع می دهند.

و: مراحل قبلی تنها شرط لازمند و نه کافی، و مهم ترین موضوع در این وادی پرفراز و نشیب توکل به خداوند متعال و خواندن نماز حاجت و تضرع و زاری در اوقات شریفه استجاب دعا نزد قبور اولیاء و صالحان و شهدا و مقربان درگاه خداوند و توسل به ائمه اطهار علیهم السلام و زیارت قبور ایشان و اهدای

فاتحه به ارواح طیبه صالحان و عدم تضرع و شکوه از این امتحان الهی می‌باشد، بلکه باید آن شبهه را زمینه‌ای برای رشد و تعالی در معارف حقه الهیه بدانند و روحیه‌اش را با توکل به خداوند متعال تقویت کند و شبهه را با شهود انوار و نفحات رحمانی از ریشه و بن برکند که چون حق ظهور کند، باطل رخ بربندد.
والله هو المستعان.

علی اکبر ضیائی
شهریور ۱۳۸۱

www.ketab.ir

مکتب اهل بیت

به افتخار علمای اهل بیت

عزیزان اهل حق تعالی با ذکات مقدس